
KRITIKAI SZEMLE

K Ö N Y V E K

TÖPRENGŐ SOROK KULTÚRTÖRTÉNETÜNK FÉLMÚLTJÁRÓL

Kalapis Zoltán: *Betűk és képek*. Művelődéstörténeti írások. Forum Könyvkiadó, 1992

Ha valaki majd egykor a ma Vajdaságnak nevezett szellemi térség magyar kultúrájának tartalmait, forrásait, mélységi tagoltságát, autochton vonásait, eszmei komponenseit, rétegeit, színvonalát, irányzatait stb. eddigi művelődéstörténeti kutatásaink, illetve az általuk feltárt s közkinccsé tett szellemi javak alapján akarja megismerni, s értékeit megállapítani, az bizonyára kénytelen lesz azt is tapasztalni, hogy ez irányú tevékenységünk feltűnően elmarad a szellemi élet egyéb területein kifejtett munkásságunk s elért eredményeink mögött. Ez az elmaradás és elhanyagoltság egyaránt vonatkozik kultúránk mind örökölt anyagának, mind pedig szinkron jelenségeinek kutatására. Szépirodalmunk mindenkorai állapotáról, művelőiről s fejlettségi fokáról például összehasonlíthatatlanul gazdagabb ismereteink vannak, mint mondjuk, könyvkiadásunkról, nyomdászatunkról, magán- és közkönyvtárainkról, általában könyvkultúránk műveiről és szintjéről vagy pedig művészeti életünk, oktatásügyünk, sajtóink kiemelkedő alakjairól, fejlettségéről vagy éppen fejlődésbeli elmaradottságának okairól. Beszédes példája lehet mai szellemi életünk aszimmetriájának, hogy míg irodalmi múltunk kutatásának részeredményei már évtizedekkel ezelőtt lehetővé tették az irodalomtörténeti szintézis megalkotását, kultúránk egyéb szektoraiban viszont legfontosabb teendőinket minden bizonnyal jó sokáig még mindig a dokumentáció, az adattárak összeállítása, a báziskutatás, a leltározás körében kell megjelölnünk, amelyek megteremthetik a föltételeket a szociológiai, a szellemtörténeti, a nemzeti s egyéb szempontú feldolgozásokhoz, illetve művelődésünk organikus képeinek, egységes áttekintésének a megalkotásához. Érthető tehát, hogy minden publikáció, amely e tárgykörben gyarapítja ismereteinket, s szélesíti műveltségünk alapjait, jelentősen elősegíti kultúrtörténetünk „szintetizálhatóságát”. Különösen pedig az anyaginterpretálásnak az a módja, mint Kalapis Zoltáné, amely már nem elégszik meg műveltségünk tényanyagának számbavételével, regisztrálásával és jelenségeinek leírásával, hanem a báziskutatáson túl kísérletet tesz azok értelmezésére, nemzeti és társadalmi funkcióink értékelésére. Ezzel aztán már azt is jeleztük, hogy a könyv minden frását áthatja az a szándék, hogy képet alkosson e kulturális javakat létrehozó közösség szellemi individualitásáról, tudatossítsa a közösség lelkialkatának, észjárásának, mentalitásának a sajátóságait. Másképpen szólva, hogy a kulturális élet könyvében bemutatott tárgya, jelensége vagy

alanya több legyen önmagánál: genezise, életfolyamatai, létezésének értelme és törvényszerűségei is megvilágosodjanak az olvasó előtt.

Visszatérve szaktárgyunk helyének a megállapításához a humán tudományok ágazatainak a hierarchiájában, meg kell jegyeznünk, hogy nemcsak státusa volt bizonytalan, hanem fogalmi meghatározása körül is szinte mindmáig sok a tisztázatlanság. A Hungarológiai Intézet e tárgykörben 1971-ben tartott értekezlete is még mint egyfajta „vendégtudományt” említi az úgynevezett „alapszciplinák” (a nyelv- és irodalomtudomány, a szociológia, a történelem stb.) mellett, holott alig lehet kétséges, hogy a fundamentális tudományok semmiképp sem nélkülözhetik a művelődéstörténetbe utalt s abban tárgyalandó ismeretanyagot, különösen a kisebbségi létfeltételek között, amelyek folytán az egyes szakterületek szükségszerűen és szorosan egymásra vannak utalva (a kutatóállomány csekély száma, az intézményhálózat fejletlensége s felszerelatlensége az anyagi ösztönzés és érdekelttség hiánya s számos más ok következtében). Elhanyagoltságának azonban mélyebb gyökerei is vannak. A magyar történettudomány kiválóságai, így Hóman Bálint, Mályusz Elemér, Szekfü Gyula, Thienemann Tivadar s mások szinte egyként panaszkodnak a harmincas évek elején (*A magyar történetírás új útjai*, 1932), hogy a tudománytörténet pozitivisták korszaka óta a historiográfiában a gazdaság-, a társadalom-, az állam- és a politikatörténeten kívül eső jelenségek alig érdeklik a történészeket, illetve hogy az anyagi természetű civilizációval szemben a lelki-szellemi fogantatású folyamatok elemzése méltatlanul a háttérbe szorult. Ehhez a megállapításhoz már mi tesszük hozzá, hogy a második világháború után a kelet-európai társadalmi fejlődés (visszafejlődés?) sajátossága folytán ez a tendencia még tovább erősödött, noha megváltozott ideológiai háttérrel. É szemlélet szerint a kultúra nem történelemformáló erő; szerepe a társadalom életében a gazdasági körülményektől és politikai igényektől kondicionáltan változik, így a jelenségeivel való foglalkozás nem tehet eleget a tudomány iránti elvárásoknak. Érthető tehát, hogy a fogalom – a műveltség-tudomány – ily módon redukált jelentéstartalmaiból kivésznek a szellemi komponensek, egy közösség lelkeségével, élet- és magatartásformájával összefüggő tényezők – a szokásvilág, az észjárás, a hagyományok, a gondolkodásforma, a népszellem alkati sajátosságai stb. – kutatásának, feldolgozásának, publikálásának az igényei. Főlöszleg arra hivatkoznunk, hogy mindez milyen hátrányos következményekkel járt magára a történettudományra. A kisebbségi-nemzetiségi közösség szellemi műveltségére és kulturális öntudatára nézve meg egyenesen tragikus volt az az együgyűen leegyszerűsített művelődési koncepció, amely az alkotói szabadság demonstrálásának a látszatával versek és verselők burjánzásában jelölte meg a szellemi fejlődés magaslati pontját, az alanyi költők számában meg a kultúra fokmérőjét, ugyanakkor azonban a nemzeti kultúra hatósugarából kivonta a körébe szorosan odatartozó jelenségek és folyamatok egész sorát. Hódi Sándor megfigyelése is azt a nézetünket támasztja alá, hogy az ilyen koncepción alapuló kultúrpolitika (oktatási gyakorlat, művészetfelfogás, nyelv-szemlélet stb.) eleve a nemzeti műveltségkép behatárolódásához vezet: „Az egyoldalúvá válás és beszűkülés leggyakoribb formája az *irodalomközpontúság*. Ami azt jelenti, hogy a kisebbségi értelmiségnek az anyanyelvi művelődésigénye kizárólag írókra, költőkre, irodalomkritikusokra, újságírókra és újságszerkesztőkre korlátozódik, míg az értelmiség más rétegei – közgazdászok, történészek, politikusok, orvosok, szociológusok, filozófusok, pszichológusok, néprajzosok stb. – a nemzeti kultúra ápolásában, gyarapításában nem vesznek részt. Vagy azért, mert a kisebbségi kultúra ilyen vonatkozásainak művelésére nincs lehetőség, vagy mert az értelmiségnek ez a rétege egyszerűen hiányzik, illetve csak a többség nyelvén mozog otthonosan hivatásában” (*A nemzeti identitás zavarai*). Az itt vázolt felfogás szolgált aztán alapjául az olyan – cinizmussal határos – érvelésnek is,

hogy a nemzetiségi oktatókádér hiányával küszködő iskolák nehézségein akként lehetne segíteni, hogy a természettudományi tantárgyakat, a művészeti és technikai nevelés formáit és minden más oktatási tevékenységet, amelyek nem közvetlenül szolgálják a nemzetiségi kultúra ápolását, illetve amelyek az „egyetemes tudomány”, az „általános emberi kultúra” fogalmi körébe tartoznak, fel kell menteni „a nemzetiségi nyelvű oktatás kényszerére alól”. (Amihez azonban előbb nyilván fel kellett volna találni az „egyetemes és általános” kultúrnyelvet is.)

A kisebbségi kényszerhelyzetből eredő kulturális tudatkiesés, tudatzárlat és téveszme mélyhátterében mégis a legtöbb esetben a kisebbségi ember társadalmi, politikai, nemzeti és (állam)polgári státusának öröksége, értékei, tudományos teljesítményei, művészténekek kincsei és emlékei mint egyféle corpus alienum természetesen nem épülhettek bele a többségi népek új államalakulatába, amely – éppen azért, mert nem volt klasszikus nemzetállam – még önmaga kultúrájának mibenlétét, műveltségének koordinátáit sem volt képes megfogalmazni az adott keretek között. Másrészt objektív nemzetközi helyzeténél fogva a vajdasági kisebbség saját anyanemzetének a kultúrájával (ahogy Szenteleky mondta: a „kultúrmagyarsággal”) sem alkothatott organikus egészet. Így aztán mindkét nemzeti „nagykultúráról” leválasztva, fejlesztéséhez és gondozásához nélkülözhetetlenül szükséges önálló intézményei, instrumentumai, alkalmas és képzett művelői híján nem voltak meg az alapfeltételek sem ahhoz, hogy akár az értékek elsáncolásával is a kisebbségi magyarság megóvhatta volna kulturális örökségét a nagyfokú leépüléstől. Igaz ugyan, hogy a második világháború után intézményeink és alapvető létfeltételeink megteremtésével a jugoszláviai magyar kultúra fejlődésének ígéreatesebb szakaszába lépett (iskolák, sajtó, színház, rádió, könyvkiadás, felsőfokú oktatás, az egész kérdéskör törvényes szabályozása stb.), a vívmányokat azonban a rezsím szinte teljes egészében az állami rangra emelt ideológia szolgálatába állította. A kultúra világnézeti-eszmei-politikai funkcionának erőltetésével tehát ismét háttérbe kerültek annak humánus és nemzeti tartalmai. Ez az alapállás kihatott a kulturális létezés minden tényezőjére, így pl. a nyelvről való gondolkodásra is: a nyelv a társas érintkezés, a szellemi tevékenység egyszerű munkaeszköze; használata pusztán technológiai kérdés; megtartó és átörökítő szerepe a nemzeti kultúrában félrevezető idealista belemagyarázás, fetisizálás, hisz a nyelvnek a tartalom és a forma „dialektikájában” csupán a nemzeti forma másodlagos szerepe juthat a szocialista tartalom mögött. Targyunkat, a művelődéstörténetet illetően ugyancsak ideológiai okok játszottak közre tudatos mellőzésében, mert e tantélt szerint a kultúrát s annak megnyilvánulásait a gazdasági feltételektől leválasztva, a társadalmi viszonyoktól függetlenítve, önálló létezőként vizsgálja, így az idealista gondolkodás valóságos melegágya.

A nemzeti kultúra kétirányú (kisebbségi és ideológiai) kiszolgáltatottsága volt az oka, hogy Kalapis Zoltán könyvének témái a kutatás számára közömbös, sőt kerülendő témáknak számítottak. De éppen gondolatokban gazdag s gondolatokat inspiráló könyve nyújt alkalmat ahhoz, hogy néhány pillantást vessünk a könyven feldolgozott problémakör társadalmi vetületére. A *Betűk és képek* ugyanis egy kicsit az értelmiségi polgár „regénye” is. Úgy látjuk azonban, hogy a könyv figurái nem valamilyen harmonikusan fejlődött, kiegyensúlyozott polgári értelmiségi réteg és stabil szellemi kollektivitás képviselői, hanem egy kissé rendhagyó emberek, akiknek kivételes képességei mintegy a környezet és a korszellem ellenében bontakoznak ki. A Takáts Rafael padéi Typobeta vagy az Oldal István becskerekai fényíró típusú „kétkézi” értelmiség különleges változatait mutatja be a szerző, akik – akárcsak Tóthfalusi Kis Miklós vagy maga Gutenberg is – amellett, hogy írnak, fordítanak, szerkesztenek, könyveket jelentetnek meg vagy más szellemi-művészi alkotásokat hoznak létre, iparszerűen üzemeltetik nyomdájukat vagy műtermüket.

Hogy megélhessenek. Minthogy a világnak ebben a szögletében, ahova sorsuk vetette őket, az elhivatott ember csak úgy élhetett ambícióinak, s csak akkor gondolhatott tudományra vagy művészetre, ha azt valamilyen józan és hasznos foglalkozással köthette össze, szerencsés esetben olyannal, amely kompenzálhatta álmait. A tanári munkához törődött jozefinista filozófustól kezdve a festői becsvagytól fűtött Oldal István fényíróig, onnan az orvos Szentelekyig meg a mai újságíró költőig. Csak valamikor a múlt század végén és a századfordulón, a szabadkai napisajtó szokatlan felvirágzásának az évtizedeiben érezzük, hogy akkor már reális szükségletek mozgatják a kulturális vállalkozásokat, nem pedig nagyra törő egyéni vágyak. A kötetet akár értelmiségzociográfiai írások gyűjteményének is tekinthetjük, még a Bartók Béla őseit bemutató családtörténeti értekezést is ide sorolnánk: „Egy torontáli család értelmiségi ágának fakuló emlékeit, évszázados létezésnek kisebb-nagyobb tényeit gyűjtöttem és ragoztattam össze. (. . .) A Bartók család esetében, úgy tűnik, három nemzedék tartogatta a tüzet a későbbi lángelme számára, élesztgette és szította a negyediknek.” A másfél száz oldalon csupa plasztikusan megrajzolt figura, egyénített vonásokkal, markáns karakterjegyekkel. Okunk van Kalapis Zoltán könyvében egy vajdasági kultúrszociológiai fogantatású irodalom egyféle előképét látnunk. Amit művel, azt talán kulturális régészetnek is nevezhetnénk, amely azonban nem ásatag holt anyagot tár fel, hanem dokumentáltan hiteles emberi sorsok eleven példáit: panoptikum helyett színes, nagy tablókat az elmúlt századok emberének világáról. Az értelmiségi polgár küzdelmeit egzisztenciájáért, eszményeiért, személyisége integritásáért, szembefordulva hatalmi szóval, közönnyel és érdektelenséggel, irigységgel és rosszakarattal. Kalapis polgára azonban nem ideológiák képviselője, nemzeti eszmék és igazságok hőse és lovagja, még csak nem is osztályhovatartozásának a tudata irányítja tetteit. Hódi Sándor főntebb értelmiségünk csonkaságában jelölte meg kulturális kibontakozásunk akadályait. Mi nem az osztály szellemiségének csonkaságát, hanem egyenesen a hiányának a kérdését feszegetjük: van-e (volt-e) jugoszláviai magyar értelmiség? Vagy csak értelmiségiek vannak (voltak), ilyen foglalkozást űző egyedek, ha netán számosan (?) is. Az *értelmiség* szó ugyanis, mint ahogyan a *katonaság*, *erdőség*, *cseleléség*, *diákság* – gyűjtőnév, de mint ahogy pl. a *diákság*, nem csupán a ’tanulóifjúság összessége’, s az *erdőség* nemcsak sok fával benőtt nagy kiterjedésű földterület, nagy erdő, hanem A) a tanulóifjúság egyféle mikrotársadalma, amelynek sajátos mentalitása, életstílusa, tudatvilága, magatartásbeli ismérvei vannak, B) a növény- és állatvilág sajátos szimbiózisa, amelynek jellegzetes légköre, mikroklímája, különleges élettana van – így ezek analógiájára az *értelmiség* sem csupán szellemi munkával foglalkozó emberek valamiféle csoportja, hanem a társadalomnak egy rétege az együttélés (-érzés, -gondolkodás, -működés) fölismerhető jellegzetességeivel, többnyire a polgári civilizáció és kultúra, az urbánus életmód és -felfogás közös jegyeivel. Az értelmiségi foglalkozású jugoszláviai magyarság körében észleleteink szerint azonban nem mutathatók ki egyértelműen az említett karakterisztikumok, különösképpen nem a közös szellemi megnyilatkozások. A könyv tanulsága szerint a múltban sem.

Amit eddig mondtunk Kalapis Zoltán könyvéről (vagy inkább csak vele összefüggésben), annak látszólag csekély köze van a benne tárgyalt konkrét témákhoz, személyekhez és vállalkozásokhoz, de mi valójában nem is a könyv „tartalmát” akarjuk ismertetni (ami természetesen ezúttal sem azonos a tárgyával), hanem arra szeretnénk rámutatni, hol a helye s mi a funkciója írásbeli kultúránk szerkezetében, műfaji hierarchiájában, a szó legnemesebb értelmében vett tudományos publicisztikában, nemkülönben az önmagunkraeszmélés folyamatában. Viszont mindezt csak úgy adhatunk valamirevaló választ, ha – mint fentebb – a könyvet a művelődésszociológia s a történettudomány mélyperspektívá-

jából is szemügyre vesszük. Ezért is kellett bevezető töprengéseinknek kissé nagyobb terezt szentelni, mint amekkora egy efféle kritikai jegyzetben szokásos.

A *Betűk és képek* föltétlen erényei között tartjuk számon, hogy sikeresen kerüli el mind a nemzeti, mind az osztályideológia kísértéseit és csapdáit, általában a politikai tudatforma kényszereit és egyeduralmát, amelyek az ilyen témakörű értekezéseket oly gyakran pártpolitikai programok szintjére süllyeszti, még ha akadémiai emlékirat formáját öltik is magukra. Kétségtelen és nyilvánvaló világnézeti meggyőződését és társadalmi eszméit a szerző azonban nem akarja mindenáron ráoktrojálni olvasójára, felfogásának nem hangerővel kíván érvényt szerezni, hanem azokat egyszerűen a tények meggyőző erejére bizza. Tiszteletben tartja olvasóját: nem él vissza tudásával, gazdagabb ismereteivel, nyoma sincs benne semmiféle fölányes kultúrpolitikai kioktatásnak (ami mellesleg szölván rendszerint a mélyebb ismeretek hiányának a palástolása), legfeljebb valami szerény magabiztosság érzik ki soraiból, pedig hát ő a tárgyra vonatkozó érdemes tudnivalók egyedüli letéteményese, minthogy róluk valóban senki sem tudhat többet, mint az, aki kulturális múltunk mélytalajából kiforgatta őket. Ezen a helyen, a szerző tárgyszerű interpretációjának és elfogulatlanságának a szomszédágában kell szólni arról is, hogy előadásában teljesen feloldódik a hasonló témákkal foglalkozó kisebbségi közfrók gyakori mezevgöröse: magától értődő természetességgel, minden feszítettség, aggályos óvatoskodás nélkül beszél országhatárok, rezsimek, kormányzati rendszerek, államformák és uralkodó eszmék váltakozásáról, mintegy az emberi kultúra esszenciális tartalmainak az integritását, az élet profán és otromba dolgaitól való függetlenségét hangsúlyozva. Meg azt, hogy a kultúrának, a művészetnek, a tudománynak nem önmagán kívül kell keresnie egzisztenciája érveit, hanem saját létében, önnön erkölcsi és humán tartalmainak értéktudatában. Hogy ez mennyire világos felismerés Kalapis számára, arra az egész könyvét átható humán szemlélete a bizonyosság. Éppen csak illusztrációképpen hozzuk fel erre vonatkozó néhány megfigyelésünket.

– A történelem nála nem események és történések amorf halmaza, hanem az emberi tevékenység motívumainak, okainak s következményeinek logikusan összefüggő láncolata, amelynek a háttérben nem vak véletlenek s elidegenült erők, hanem mindig világosan felismerhető indítékok munkálkodnak.

– Ennek megfelelően a jozefinizmus, a klerikalizmus, a nacionalizmus, a liberalizmus, a kozmopolitizmus, a feudalizmus, a szabadkőműveség szerzőnk könyvében nem üresen kongó elméleti konstrukciók vagy elvont s merev eszmévezák, hanem konkrét élet-helyzetekből, nemzeti-társadalmi-anyagi stb. érdekektől táplált eszme- s gondolatszerkezetek, cselekvésformák és -keretek.

– Nemcsak a csatatereknek, a barikádoknak, a nemzetközi diplomáciának vannak hősei, mártírjai, hajótöröttjei, hanem a betűszedésnek, a tipográfiának, a pillanatot az öröklet számára megmentő fényírásnak, a vidéki apró redakcióknak vagy tanintézeteknek is.

– A művészeti nemzedéki érteleődése nem az öröklétan, a genetikai tudományok, a fehérjék, a sejtek, a kromoszómák absztrakt törvényszerűségei szerint megy végbe, hanem úgyszólván szemünk előtt, személyi sorsokba ágyazottan: apák és fiak, ősök és utódok életközösségében s kölcsönösségében játszódiik le.

– Ami pedig legmeggyőzőbb bizonyítéka szerzőnk humanizált világképének, s egyben az irodalmiság kétségtelen ismérve, az a fogalmi világ képi megformálása, a képszerű megjelenítés kivételes adottsága. Legihletettebb tollú tanulmányából, A becskereki fényíró című írásából veszünk mintát a szó és a kép minőségi egyenértékűségének bemutatásához:

„Ifj. Oldal István fából szerkesztett, háromlábás fényképező masinája előtt az évtize-

dek során egy fejlődő város és a környék lassan változó falvainak társadalma vonult fel. A képekről drága ruhákba öltözött, kalapsodákban tündöklő lányok, tiszteletre méltó matróznák, komoly arcú férfiak tekintenek ránk. A hivatalnokok félcilindert hordanak, kezükben sétapálca van, olykor könyv is, a boltoslegények kemény gallérban feszítenek. Két hentesegéd bárdal, fenőacéllal »vetetkezett«, egy pékmester szakajtóval, fehér kötővel, egy bűvész összes kellékeivel. (. . .)

Az Odal-képek alapján alighanem érdekes néprajzi tanulmányt is lehetne írni, a soknemzetiségű falusi lakosság viseletéről, összegyűjtve mindenképpen sokat tudnának »beszélni«. A német nők kéékfestő ruhában, pruszlikban »képeszkedtek«, a román férfiak csúcsos kucsmákban, a nők pedig hímzett katrincában, csodaszép bőrködmönben. A szerb lányok ingujja aranyhímzésű, mellükön dukátfüzérék csillognak. A szlovák legények csukott nyakú hímzett inget viselnek. Egy magyar házaspár kéz a kézben áll merceven, a férfi kemény szárú csizmát visel, a nő rózsás szoknyát, bársonypapucsot. Egy bolgár pár férfitagja korcos gatyában feszít, az asszony pedig viganóban.

Egy életvitelt tükröznek ezek a falusi és városi portrék, a századvég és a századelő emberének az üzenetét tolmácsolják, egy olyan világról tudósítanak, amely visszavonhatatlanul letűnt.

Külön nagy csoportot képeznek a városképek. Szinte nincs egy ház, egy utca, amelyet ifj. Oldal István ne örökített volna meg. Az elmúlt 70–80 év alatt sokat változott a zrenjanini – nagybecskerekeli – városi táj, úgyhogy ezek a képek azt örökítették meg, ami már nincs: a régi épületeket, hidakat, szobrokat. A füstölgő gyárkémény és a folyami kikötő zsúfoltsága az ipari fejlődést tükrözi. Télen a korcsolyapályák vidám közönségéről készített felvételeket, nyáron pedig a begai női fürdő szépeiről. Jó néhány képe maradt fenn a főtéren piacozó kofákról, az ott veszteglő szekerekről, fiákerekről, meg hát a főutcán végigpöfögő keskenyvágyányú vasútról is, amely Csekonics birtokait fonta füzérbe Zsombolyától Becskerekig.”

Egy korszak, egy mikrotársadalom anyagi és szellemi kultúrájának a látványa ez, mind az Oldal István képét szemlélő ember valóságos, mind pedig az olvasó „belső” recehártyáján. Az ilyen stílremeklések csak növelik a Kalapis-tanulmányok már jelzett értékeit, mert érzelmi-hangulati töltésük meghitt és bensőséges szálakkal kötik olvasójukat a bácskai–bánsági televényhez, a maradék s egyetlen reális hazához.

SZELI István

NÉPI KULTÚRÁK ÖSSZEHASONLÍTÓ VIZSGÁLATA

Jung Károly: *Köznapok és legendák. (Tanulmányok a népi kultúra köréből.)* Forum Könyvkiadó, Újvidék, 1992

Már jó néhány éve Jung Károly néprajzkutató hittel vallja, hogy a jugoszláviai magyar néprajzkutatás fontos tényfeltáró, elemző, értelmező, összefoglaló műveket tett s tesz az egyetemes magyar néprajztudomány asztalára, hangsúlyozva, hogy nemcsak a könyv alakban, de lapjainkban, folyóiratainkban, tanulmányköteteinkben is értékes, idevágó tanulmányok és esszék egész sora jelent meg. Ismereteink szerint a szerző így publikált dolgozatai többkötetnyit tesznek ki. Most örömmünkre szolgál, hogy ezekből az első gyűjteményes kötetet kezünkbe vehettük. A *Köznapok és legendák (Tanulmányok a népi*